

Mega Proje Süreçlerinin İşleyişinde Bağımsız Yargının Rolü: Filyos Vadisi Projesi Örneği¹

The Role of Independent Judiciary in the Operation of Mega Project Processes: The Filyos Valley Project Example

Rabia Büyükpınar², Özcan Sezer³

Öz

Günümüz dünyasında ekonomik ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak mega projelerin hem niceliksel hem de niteliksel açıdan artış gösterdiğine şahit olunmaktadır. Ülkeler küresel ölçekte artan rekabet ortamında yer edinebilmek ve ekonomik kalkınmalarını geliştirmek amacıyla yaygın olarak mega projeleri hayata geçirmektedir. Türkiye’de de benzer bir gelişime sahip olan bu süreç hız kazanmıştır. Yapımı ve faaliyete geçmesine yönelik temel karar vericinin yürütmenin olduğu projeler, aynı zamanda özel sektör ve sivil aktörlerin de dahil olduğu çok yönlü bir süreçte ilerlemektedir. Ancak bu durum içerisinde çeşitli riskleri barındırmaktadır. Proje sürecinde farklı aktörlerin bulunması söz konusu aktörler arasında uyumsuzlukların çıkma ve sürecin yavaşlama veya durma riskini beraberinde getirmektedir. Bu noktada önemli bir aktör olarak sürece dahil olan yargı, bağımsız ve tarafsız denetim yetkisini kullanarak uyumsuzlukları karara bağlamakta ve proje sürecine yön vermektedir. Bu çalışmanın esas inceleme noktasını oluşturan Filyos Vadisi Projesi, bu konuda önemli bir örnek olarak karşımızda durmaktadır. Kamu-özel iş birliğinin yanında sivil aktörlerin dahil olduğu proje süreci, çeşitli gerekçelerle yargıya taşınarak dava konusu olmaktadır. Bu çalışma ile Filyos Vadisi Projesi, proje sürecinde bağımsız yargının rolü, projeye yönelik açılan davalar, davaların aktörleri, dava açılma nedenleri ve yargı kararları merkezinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mega Projeler, Bağımsız Yargı, Filyos Vadisi Projesi.

Abstract

In today's world, it is witnessed that mega projects have increased both quantitatively and qualitatively due to economic and technological developments. Countries are widely implementing mega projects to gain a place in the increasingly competitive environment on a global scale and to improve their economic development. This process, which has a similar development in Turkey, has gained momentum. In these projects, the executive branch is the main decision maker regarding their construction and commissioning, progressing through a multi-faceted process along with the private sector and civil actors. However, this situation involves various risks. The presence of different actors in the project process brings with it the risk of conflicts arising between the actors and the process slowing down or stopping. At this point, the judiciary, which is involved in the process as an important actor, decides on disputes and directs the project process by using its independent and impartial control authority. The Filyos Valley Project, which constitutes the focus of this study, stands as an important example here. The project process, which involves public-private cooperation as well as civil actors, is brought to court and subject to litigation for various reasons. In this study, the role of the independent judiciary in the Filyos Valley Project process will be examined in the center of the lawsuits filed against the project, the actors of the lawsuits, the reasons for filing lawsuits, and judicial decisions.

Keywords: Mega Projects, Independent Judiciary, Filyos Valley Project.

Araştırma Makalesi [Research Paper]

Submitted: 24 / 01 / 2025

Accepted: 27 / 09 / 2025

¹Bu makale, devam etmekte olan “Bir Yönetişim Aktörü Olarak Yargı’nın Mega Projeler Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği” isimli doktora tezinden yararlanarak kaleme alınmıştır.

²Arş. Gör., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Zonguldak, Türkiye, rabia.buyukpinar@beun.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1357-5412>.

³Prof. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, Zonguldak, Türkiye, ozcan.sezer@beun.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6983-4730>.

Giriş

Önemli bir kamu politikası ve kamusal hizmet alanını oluşturan mega projeler, farklı aktörlerin farklı gerekçelerle katkılarda bulunduğu karmaşık, dinamik ve çok yönlü bir süreçten oluşmaktadır (Sigh ve Sharma, 2021: 4). Bu süreçte yürütme projelerin yapımı ve faaliyete geçmesine yönelik temel karar alıcı olarak, özel sektör yatırım aşamasında kamu ile çeşitli iş birlikleri yaparak, sivil aktörler projelere yönelik alınan karar ve işlemlere karşı çeşitli endişeler taşıyan ve farklı görüş ve değerlendirmelere sahip olan aktörler olarak yer almaktadır. Sürecin çok aktörlü bir yapıda ilerlemesi, ilgili taraflar arasında görüş ayrılıklarına neden olabilmekte ve bu da sürecin yavaşlaması ya da durması riskini doğurmaktadır. Bu durumda, bağımsız yargı sürece önemli bir aktör olarak dahil olmaktadır.

Hukuk devletinin tamamlayıcı unsurunu oluşturan bağımsız yargı organı, bireyin hem birbirleriyle hem de devletle olan anlaşmazlıklarının çözümünde en güvenilir yapılanmayı oluşturmaktadır. Nitekim günümüz anayasal demokrasilerin tamamı bu olgu merkezinde kamusal gücün yasama, yürütme ve yargı arasında bölünme esasına dayanmaktadır. Kuvvetler ayrılığını ifade eden bu ilke kapsamında kuvvetler arasında bir denge ve denetleme sisteminin bulunması ve bunu mümkün kılan bağımsız yargı organının varlığı, idarenin artan yetki ve sorumlulukları ile vatandaş ve özel sektörün kamusal sürece aktif katılımının yoğun olduğu günümüz yönetim sistemi içerisinde daha da önemli hale gelmektedir. Yasama ve yürütme organlarının emir, talimat ve müdahalelerinin yanında, siyasal ve sivil yapılanmalardan, vatandaşlardan ve medyadan bağımsız yargı organının varlığı, hukuksal bir güvencenin yanında kurumsal bir güvence sağlayarak söz konusu devlete olan güvenin tesisini, uyumsuzlukların karara bağlanmasını ve hak arama yollarına ilişkin imkân ve güvenin varlığını teminat altına almaktadır. Bu durum hukuk devletinin bir güvencesi olarak başta idare olmak üzere süreç içerisindeki tüm aktörlerin hukuk kuralları çerçevesinde hareket etmesini ve aksi durumda nasıl bir yaptırım ile karşı karşıya kalacaklarını bilmelerine olanak sağlamaktadır. Nitekim bu durum, proje sürecinin farklı aktörler merkezinde ilerleyen mega projeler için önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmanın amacını mega projelerin proje süreçlerinde bağımsız yargının rolünün ortaya konması oluşturmaktadır. Bu kapsamda hukuk devletinin önemli bir gereğini oluşturan bağımsız yargının varlığı çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Bunun yanında Sinerji Yazılım isimli veri tabanı kullanılarak mahkeme kararlarına ulaşılmıştır. Bu kapsamda elde edilen veriler nitel veri analiz programı olan MAXQDA 24 ile içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışmanın odak noktasını oluşturan yargı kararları, projeye yönelik açılan davalar, dava aktörleri, dava açılma nedenleri ve yargı kararları çerçevesinde incelenmiştir. Araştırma sorusunu yanıtlamaya yönelik hazırlanan bu çözümleme birimleri, aynı zamanda çalışmanın kategorilerini de oluşturmaktadır. İçerik analizi bu kategoriler çerçevesinde yürütülmüştür. Çalışmanın kategorileri çalışmanın teorisine, amacına ve araştırma sorusuna göre çalışma sürecinde oluşturulmuştur. Ardından her bir kategoriye uygun kodlar belirlenmiştir. Çalışmanın kodlarını kategoriler çerçevesinde ele alacak olduğumuzda; projeye yönelik açılan davalar, iptal ve tam yargı davaları ve temyiz ve istinaf istemleri çerçevesinde, davanın aktörleri, kamusal (merkezi yönetim hiyerarşisi içinde ve dışındaki tüm resmi aktörler) ve sivil aktörler (gerçek veya tüzel kişi) ile özel sektör çerçevesinde, projeye yönelik dava açılma nedenleri, projenin canlı yaşamı ve çevre üzerinde olumsuz etkilerinin bulunması, Anayasa'ya, hukuka ve kamu yararına aykırılık, bölgenin fiziksel ve doğal yapısıyla uyumsuzluk göstermesi, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporunda eksikliklerin bulunması, ÇED raporunun geçerliliğini yitirmesi, yeterli bilginin verilmemesi, olumsuz etkilere karşı alınacak tedbirlerin yetersiz olması, halkın katılım toplantısının yapılmaması ve eksik yapılması, mahkemenin hukuki bilgi dışında değerlendirme yapması, taahhütlerin yetersiz olması, ulaşım sorunlarına yol açması, yetkisizlik ve ekonomik nedenler çerçevesinde ele alınmıştır. Projeye yönelik yargı kararları ise iptal isteminin kabulü, temyiz isteminin kabulü, temyiz isteminin reddi, temyiz isteminin incelenmeksizin reddi, davanın reddi, dava dilekçesinin reddi, davanın görev yönünden reddi, istinaf başvurusunun kabulü, istinaf başvurusunun reddi, davanın açılmamış sayılması kararı, dava dilekçesinin reddi, davanın görev yönünden reddi, süre aşımı yönünden reddi, davanın ehliyet yönünden reddi, kararın düzeltilmesi isteminin reddi ve konusu kalmayan dava hakkında karar verilmesine yer olmadığı çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışmanın evrenini mega projeler oluşturmakta iken örneklemini ise Türkiye'de yapımı devam etmekte olan Filyos Vadisi Projesi oluşturmaktadır.

1. Mega Projeler ve Bağımsız Yargı

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak mega projeler genel hatları ele alınacak ve ardından yargının proje süreçlerinde oynadığı rol bağımsız yargı ilkesi çerçevesinde incelenecektir.

1.1. Mega Projeler

Mega projeler, genel olarak maliyeti 1 milyar ABD doları veya daha fazla olan, gündeme alınmasından planlanmasına ve inşa edilmesine kadar uzun gelişme sürecine sahip olan ve toplum, çevre ve devlet bütçesi üzerinde önemli etkilere sahip olan büyük ölçekli kamusal projeleri ifade etmektedir (Flyvbjerg, 2017: 2; Zhai vd., 2009: 99). Bununla birlikte mega

projelere ilişkin maliyet ölçütü kimi kaynaklarda en az 250 milyon dolar (Altshuler & Luberoft, 2004, s. 2) iken kimi kaynaklara göre ise en az yarım milyar dolar ve üzeridir (Flyvbjerg & Ehrenfeucht, 2004: 53). Var olan farklı maliyet ölçütlerine karşın mega projelerin hem fiziksel hem sayısal hem de ekonomik boyutu çok yüksek olduğundan başarısının veya başarısızlığının inşa edildiği ülkeyi kısa ve uzun vadede etkileyebilecek nitelikte olduğunu söylemek mümkündür (Flyvbjerg, Bruzelius & Rothengatter, 2013: 11). Bundan dolayı mega projeler aynı zamanda kamuoyunun gündeminde olan ve siyasi ilginin yoğun olduğu projelerdir (Zhai vd., 2009: 99).

Diğer taraftan mega projeler, yüksek maliyet ve uzmanlaşmayı içermesi ve gelişmiş teknolojileri gerektirmesinden dolayı kamu ve özel sektör başta olmak üzere çok sayıda farklı aktörü içeren projelerdir (Flyvbjerg, 2017: 2). Canlı yaşamı, çevre, ekonomi ve sosyal hayat üzerinde sahip olduğu değişimler ile toplumun her kesimini etkileyerek sürecin çok aktörlü ilerlemesini beraberinde getirmektedir. Proje sürecinin çok sayıda aktörü içermesi mega projelerin önemli bir niteliğini oluşturmakta olup söz konusu aktörler arasında düzenli ve sistemli bir koordinasyonun varlığı ve uzlaşının bulunması büyük önem arz etmektedir (U.S. Department of Transportation Federal Highway Administration, 2023). Çünkü demokratik bir yönetim sistemi içerisinde farklı talep, beklenti ve görüşlerin bulunması söz konusu talep, beklenti ve görüşlerin dikkate alınmasını gerektirirken aynı zamanda bunların çatıştığı ve uzlaşının güçleşerek güç mücadelesine dönüştüğü bir süreci de getirmektedir. Aktörler arasında uzlaşının ortaya çıkmaması ise proje sürecini sekteye uğratarak hiçbir şeyin yapılamaması durumuna yol açmaktadır. Bu noktada farklı toplumsal talep ve beklentilere sahip olan aktörlerin bir noktada uzlaştırılmasının önemi açıkça ortaya çıkmaktadır (Nacak, 2015: 77).

Böyle durumlarda herkes üzerinde bağlayıcı bir konuma sahip olan yargının bu süreçteki rolü ve önemi karşımıza çıkmaktadır. İdarenin her türlü eylem ve işlemlerini denetleme yetkisine sahip olan yargı, sahip olduğu bu yetki ile politika süreci içerisinde farklı talep ve beklentilere sahip aktörler arasındaki uyumsuzlukları karara bağlamaktadır. Bu noktada yargı, devletin üç temel erkenden biri olmasına rağmen, kuvvetler ayrılığı ilkesine bağlı olarak yasama ve yürütme karşısında bağımsız denetim yetkisini kullanmaktadır.

1.2. Bağımsız Yargı

Batı düşüncesinde üretken ve yükselen bir güç olarak kentli sınıfların siyasi talepleri ve bu sınıfları oluşturan girişimciler mümkün olduğunca az sınırlanmak istemektedirler. Bu bağlamda yasama ve yürütme gücü birlikte bir kombinasyon olarak düşünüldüğünden asıl vurgu gücün sınırlanmasında daha etkili olan “yargıya” yönelmektedir (Nohutçu ve Ziyrek, 2021: 101). Demokratik değerlere sahip bir hukuk devletinde yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı, temel bir bileşen olarak hukukun üstünlüğünün, kuvvetler ayrılığının ve insan hak ve özgürlüklerinin korunması açısından hayati öneme sahiptir (Barak, 2006: 76-7). Hukukun üstünlüğüne dayalı bir yönetim sistemi, bir bütün olarak hem yönetilenlerin hem de yönetenlerin hukukla bağlı olmasını ve kamusal gücün keyfi olarak kullanılmamasını gerektirir (Schmitt, 2008: 131; Snyman, 2008: 36). Devletin kendi koyduğu kurallara ile kendini sınırlaması, yapma veya yapmama yetkisini kanunlara dayandırması, eylem ve işlemlerinde hukuka uygun hareket etme zorunluluğu ise beraberinde idarenin bütün bu gerekliliklere uygun davranıp davranmadığını denetleyen bağımsız mahkemelere ihtiyaç duyarak varlık kazandırmıştır (Erdoğan, 2020: 49; Karayalçın, 1992: 196). Nitekim bağımsız ve tarafsız yargı organının varlığı hem yasaların anayasaya uygunluğunun denetiminde hem idarenin hukuka uygun faaliyette bulunmasında hem de genel olarak adil, hakkaniyetli ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir devletin olmazsa olmaz koşulu olarak büyük önem arz etmektedir (Ekins, 2024: 12; Soysal, 1986: 185).

Tüm baskı ve yönlendirmelerden uzak faaliyette bulunan yargı organı, taraflar arasında var olan uyumsuzluklara hukukun gerektirdiklerini uygulayarak, uyumsuzlukların adil ve tarafsız bir şekilde karara bağlanmalarını sağlar. Bu durum söz konusu kararların yasama veya yürütme organlarının bir aracı haline gelmeyeceğini garanti altına alarak, hâkimlerin her türlü baskı, etki ve teşvikten uzak kalmasına ve hukuk devletinin korunmasına ve güçlenmesine hizmet eder (Kavanagh, 2016: 231). Nitekim ülkemizde Anayasa Mahkemesinin bir kararında da ifade ettiği gibi, “Yargı bağımsızlığı konusunda düzenlemeler yapılırken, hâkimlerin yargı içi ve dışı her türlü etki ve kuşkudan uzak karar vermeleri koşullarının hazırlanması kadar, tarafların ve toplumun yargıya olan güveninin sağlanmasına da özen gösterilmelidir. Hâkimler, hakimliğin gerektirdiği her türlü yüksek nitelikleri taşışalar bile kamu vicdanında tarafsızlıkları konusunda kuşku uyandıracak düzenlemelerden kaçınılmalıdır. Herhangi bir baskının, etkinin yapılması kadar yapılabilme olasılığı da yargı bağımsızlığını zedeler” (AYM 4.06.2014 gün ve E.2013/82, K. 2014/100 sayılı kararı).

1.2.1. Bağımsız Yargının Varlığına Etki Eden Unsurlar

Bağımsız ve tarafsız yargının varlığı, onu güvence altına alan yasal düzenlemelerin ve bir bütün olarak halkta, özelde ise kamuoyunda yargıya olan güvenin varlığıyla mümkündür. Yasal düzenlemelerin varlığı, yargının kurumsal bağımsızlığı ile hâkimlerin bireysel bağımsızlığını (hâkimlik teminatını) güvence altına alan Anayasal ve yasal düzenlemeleri içermektedir. Kurumsal bağımsızlık, kuvvetler ayrılığının önemli bir gerekliliği olarak yargı organı etrafına inşa edilmiş koruyucu bir duvar işlevine sahiptir (Barak, 2006: 77-80). En genel ifade ile yargının her türlü dışsal etkilerden uzak olmasını ifade eder (Metin, 2010: 226). Buna göre mahkemelerin yasama ve yürütme organlarından ve tüm idareden

bağımsız olarak örgütlenmesi, emir ve talimat almaması ve hâkimlerin mesleğe kabul, görevlendirilme, görevden alınma ve disiplin işlemlerinin yine bağımsız bir yargı kurulu tarafından yürütülmesi söz konusudur (Erdoğan, 2020: 114).

Bireysel olarak hâkimlerin bağımsızlığı veya hâkimlik teminatı, dar anlamda hâkimlerin hukuk dışında hiçbir otoriteye tabi olmamasını ifade eder (Barak, 2006: 78). Geniş anlamda ise hâkimlerin başta tayin, terfi, nakil, görevden alınmaları, disiplin cezalarına çarptırılmaları ve hizmet koşulları olmak üzere tüm özlük işlerinin yasama ve yürütme organlarının yetkisi dışında olması ve bunun bağımsız bir yargı koluna verilmesini, görev güvencesine sahip olmalarını, hâkimlerin yasama ve yürütme organlarından, dava taraflarından, meslektaşlarından, kamuoyundan, medyadan ve kararlarında kendi önyargı ve tutumlarından bağımsız olmasını ifade etmektedir (Özbudun, 2020). Bütün bunları mümkün kılan ve güvence altına alan unsur ise yargının bağımsız ve tarafsız olmasıdır. Bu güvence kapsamında hâkimlerin başta özlük hakları olmak üzere görevlerini yerine getirebilmek, otoritelerini ve mahkemenin onurunu koruyabilmek için yeterli yetkilere sahip olmaları ve bunları kullanabilmelerine yönelik güvenceler, Anayasa veya kanunla güvence altına alınır (Council of Europe, 2010: 7).

İdari yargı denetiminde hâkimlerin bağımsızlığı sadece yürütme ve yasama organına yönelik değildir. Sadece yasama ve yürütme organlarından gelebilecek etki ve baskılara karşı koruma mekanizmaları hâkim ve savcılarının kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm vermelerini her zaman sağlamayabilir. Bu bağlamda içeriden gelen bir tehlike daha vardır. Bu, hâkimin davanın tarafları karşısındaki tarafsızlığını kaybetmesidir. Tarafsızlık kaybedilmişse, bağımsızlık da kaybedilmiş sayılır. Bu nedenle hâkim ve savcılarının kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm vermelerini sağlamak için bir bakıma kendilerine karşı dahi korunmaya ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaca binaen “hâkimin reddi” ve “davaya bakmaktan yasaklılığı” (memnuiyeti) kurum ve kurallarının kabulüyle sağlanmak istenmiştir. İdari Yargılama Usulü Kanunu, hâkimin davaya bakmaktan yasaklılığı ve reddi konusunda Hukuk Muhakemeleri Kanununun ilgili hükümlerinin uygulanacağını öngörmektedir (Kaplan, 2016: 56-57).

Bağımsız ve tarafsız bir yargının varlığı, kurumsal ve bireysel olarak hâkimlerin bağımsızlığının sağlanmış olmasına büyük ölçüde bağlı olmakla birlikte, bunun yanında bir bütün olarak halkta, özelde ise kamuoyunda yargının güvenilirliğine yönelik inanç veya algının bulunmasına da bağlıdır. Yargı organı ve hâkimlerin adil, hakkaniyetli ve bağımsız olduğuna dair kamuoyunda bir inanç veya algının bulunması, o ülkede adaletin bulunduğu ve hukuk kurallarının hâkim olduğuna yönelik güvenin bir göstergesini oluşturmaktadır. Adaletin varlığı kadar var olduğuna dair algının bulunması da oldukça önemlidir (Kelly, 2016: 4).

Sonuç olarak tüm bu unsurların varlığı, özelde yargının bağımsızlığının sağlanmasında genelde ise bir yönetim sistemi içerisinde hukuk devleti ilkesinin hem hayata geçirilmesinde hem de korumasında büyük önem arz etmektedir.

1.3. İdarenin Yargısal Denetimi ve Bağımsız Yargı

Bir ülkenin yönetim sistemi içerisinde idare, vatandaş hayatı üzerindeki etkisi ve sahip olduğu geniş yetki ve sorumlulukların kapsamı gereğince önemli bir yere sahiptir. Özellikle modern devlette kamusal hizmetlerin her geçen gün artış göstermesi bu önemi artırarak idarenin yetki ve sorumluluk alanının da genişlemesine yol açmıştır. İdarenin yetki ve sorumluluk alanının genişlemesi ise bu yetkilerin kötüye ve keyfi kullanılması riskini her zaman beraberinde getirmektedir. Bu durum artan güç ve yetkiye karşı daha fazla önlem almayı, denetimi ve korumayı gerektirmektedir (Muçaj ve Gruda, 2016: 67). Nitekim bu gerekliliklerin bir uzantısı olarak Türkiye’de idarenin yargısal denetimi yasal güvence altına alınmıştır. Buna göre; Anayasa’nın “*yargı yolu*” başlığı taşıyan 125’inci maddesinde “*İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır*” hükmüne yer verilmiştir.

Hukuk devletinde idarenin yargı yerleri tarafından denetlenmesinin öngörülmüş olması önemli olmakla birlikte, tek başına yeterli değildir. Yargı yerlerince yapılacak bu denetimin etkili olabilmesi ve kendinden beklenen yararı sağlayabilmesi için, her şeyden önce kendilerinin rahat çalışması ve karar verebilmesi gerekir. Hukuk devletinin temel bileşenlerinden olan yargı bağımsızlığı, insan hakları ve özgürlüklerinin başlıca ve etkin güvencesi sayılmaktadır (Kaplan, 2016: 53).

İdari alanda ortaya çıkan uyuşmazlık ve bu kapsamda gelişen yargısal denetim, bir tarafın belirli bir idari işlem sonucunda hak ihlaline uğradığını dolayısıyla hukuki ihlallerin bulunduğunu ileri sürmesiyle ortaya çıkar (Muçaj ve Gruda, 2016: 68-9). Söz konusu idari işlemin dava konusu edilmesi ile idarenin eylem ve işlemlerinin hukuki denetim süreci başlar. Bu noktada dava konusu olan idari işleme ilişkin açılması muhtemel 2 dava türü bulunmaktadır. İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 2’nci maddesinde düzenlenen bu davalardan ilki iptal davasıdır. İptal davası, “*İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan*” davalardır (İdari Yargılama Usulü Kanunu, m. 2). İkincisi tam yargı davasıdır. İdarenin eylem ve işlemleri sonucunda kişisel hakları doğrudan ihlal edilenler tarafından uğradıkları zararın giderilmesine yönelik açılan dava türüdür (İdari Yargılama Usulü Kanunu, m. 2; Gözler ve Kaplan, 2021: 773). Aynı maddenin c bendinde ise “*idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar*” da idari dava türü altında işlenmiştir ancak bu tür davalar esas itibarıyla ‘tam yargı davaları’ kapsamına girmektedir (Gözler &

Kaplan, 2021: 401). Diğer taraftan belirli idari işlemlere ilişkin yürütmenin durdurulmasına da karar verilebilmektedir. Burada “İdari işlemin uygulanması halinde telifisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir” (1982 Anayasası, m. 125). Söz konusu karar ve davalara bakmakla yetkili merciler Türkiye’de üç dereceli olarak örgütlenmiştir. İdari yargı örgütünü ifade eden bu yapı, ilk derece mahkemeleri (idare mahkemeleri, vergi mahkemeleri ve ilk derece mahkemesi olarak Danıştay), bölge idare mahkemeleri ve üst derece mahkemesi olarak Danıştay’dan oluşmaktadır (Gözler & Kaplan, 2021: 387). Bu noktada Danıştay, idari davaları hem ilk hem de son (üst) derece mahkemesi olarak karara bağlama yetkisine sahiptir. Sahip olduğu bu yetkinin kaynağı ise Anayasa ve yasalardır (1982 Anayasası, m. 155; Danıştay Kanunu, m. 23). Diğer taraftan Danıştay’da dahil tüm idari yargı mercilerinin yaptığı idari denetimin kapsamı sınırlıdır. Buna göre idari denetim, “hukuka uygunluk denetimi ile sınırlı” olup “yerindelik denetimini” içermemektedir (İdari Yargılama Usulü Kanunu, m. 2). Bu kapsamda idarenin faaliyetleri neticesinde haksızlığa uğradığını veya söz konusu işlemin hukuka aykırı olduğunu iddia eden kişi, yetkili mahkemeye başvurarak, kendisine yapılan haksızlığın giderilmesine yönelik idari işlemin iptalini, tazminini veya yürütmenin durdurulmasını isteme hakkını elde etmektedir. Ancak burada iki önemli nokta bulunmaktadır. İlk olarak idari yargı mahkemelerinin bağımsızlığının sağlanmış olması gerekliliğidir. Aksi halde idari denetim, vatandaşla devlet karşısında güvence sağlayan bir denetim olma niteliğini kaybederek hukuk devleti ilkesini önemli ölçüde zedeleyecektir (Gözübüyük, 1995: 26). İkincisi, idarenin eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunun sağlanabilmesi yani yargısal denetimin amacına ulaşabilmesi için idarenin yargı kararlarına başta siyasi nedenler olmak üzere herhangi bir nedenden ötürü gerekçe göstermeden riayet etmesi, işlemlerini alınan yargı kararları doğrultusunda gerçekleştirmeleri gerekliliğidir (Ünlüçay, 2004: 6).⁴

Nitekim bütün bu gereklilikler doğrultusunda gelişen idarenin yargısal denetimi, idarenin geniş yetki ve sorumluluk alanına sahip olduğu mega projelerin denetiminde önemli bir yere sahiptir. Süreç içerisinde temel karar alma yetkisinin yürütmeye olduğu bu tür kamusal projelerde, idarenin dışında sürece dahil olan aktörlerin (özel sektör ve sivil aktörler) hem idarenin keyfi tutumlarına karşı korunması hem de idare ile diğer aktörler arasında ortaya çıkan uyumsuzlukların karara bağlanmasında büyük önem arz etmektedir.

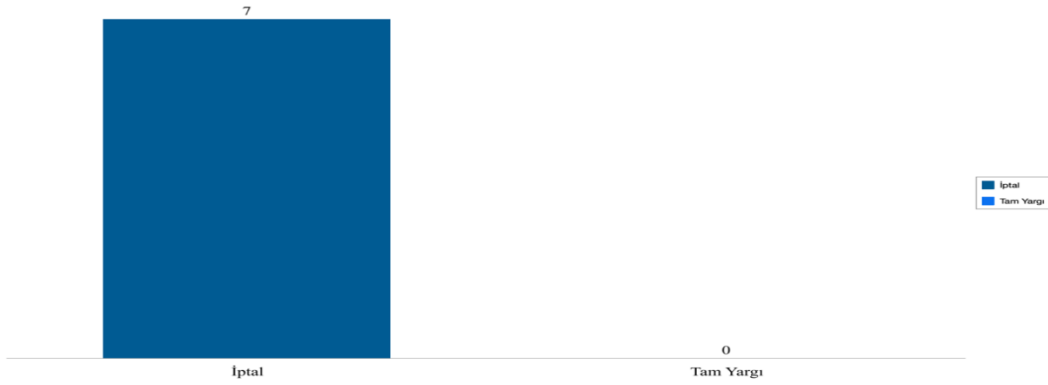
1.4. İdari Bir İşlem Olarak Mega Projelerin Proje Süreçlerinde Bağımsız Yargının Rolü

Dünya genelinde kendisini hukuk devleti olarak adlandıran tüm devletler de anayasal veya yasal güvenceye sahip bağımsız ve tarafsız bir yargı organının varlığı, hukuk devletinin dayandığı bütün ilkeleri mümkün kılan bir işleve sahip olması açısından her türlü önem ve özenin gösterilmesini gerekli kılmaktadır. Bir bütün olarak yönetim sistemi içerisinde var olan hukuk dışı faaliyetlerin, yolsuzlukların ve ihlallerin önlenmesi ve sistemin demokratik temellerde işleminin güvencesi olarak hukuk devletinin gelişim süreci içerisinde merkezi bir yere sahiptir (Özkan, 1995: 5).

Bu gelişim süreci içerisinde bağımsız yargının mega projelerin proje süreçlerine bakan yönü bakımından incelendiğinde başta politika yürütücüsü olarak devletin ve proje sürecine katılan tüm aktörlerin hukukla bağlı hareket etmesinin güvencesini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Özellikle karar alma, uygulama ve sonrasında taraflar arasında ortaya çıkması muhtemel anlaşmazlıkların çözümünde, hukukun ihlal edildiğine dair iddiaların araştırılmasında, keyfi faaliyetlerin önüne geçilmesinde ve hak ihlallerinin önlenmesinde bağımsız ve tarafsız olarak yargılama yapan mahkemenin varlığı, bu güvenceyi mümkün kılmaktadır (Giritli, Bilgen & Akgüner, 2001: 50-51). Siyasetin gölgesinde kalmayan bir yargı organı, çok aktörlü ilerleyen bu süreçte kamunun hesap verebilirliğinin işlemesine de olanak sağlamaktadır. Siyasal iktidar ile ayrı bir aktör olarak politika sürecine katılarak yürütmenin verdiği kararları çeşitli gerekçelerle yargıya taşıyan sivil aktörler, hukuk devleti kapsamında kamunun hesap vermesine yönelik söz konusu karar veya işlemleri dava konusu yapma imkanına sahip olmaktadır. Dava konusu olan kamusal işlemler, mahkemelerin yapacağı hukuksal denetim ile yargısal bir niteliğe taşınmaktadır. Burada yargı organı, yürütme organına rağmen yürütme aleyhine veya lehine hukuk kuralları çerçevesinde karar vermektedir. Bu sayede kamusal eylem ve işlemlerin kontrolü sağlanarak tüm yatırım kararları ve özelde büyük ölçekli projelerin denetimine ve kamusal yararın gelişimine hizmet edilmektedir.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde bağımsız yargının hukuk devletinin korunması ve kamusal yararın sağlanması noktasında sahip olduğu işlev, devam etmekte olan ve Türkiye’de önemli bir kamusal projeyi oluşturan Filyos Vadisi Projesi kapsamında incelenecektir.

⁴1982 Anayasası’nın 138’inci maddesinde buna ilişkin “Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez” hükmüne yer verilerek yargı kararlarının uygulanmasında keyfiliğe kaçılmasının önüne geçilmek istenmiştir.

Şekil 2. Filyos Vadisi Projesine Yönelik Açılan Davalar

Çalışma sürecinde var olan sınırlılıklar neticesinde projeye yönelik açılan toplam 10 davaya ulaşılmıştır. Bu davalardan 7'sini iptal davaları oluşturmakta iken 3'ünü iptal davaları sonrası açılan temyiz istemleri oluşturmaktadır. Projeye ilişkin hiç tam yargı davası açılmamıştır.

Tablo 1. Filyos Vadisi Projesine Yönelik Açılan İptal Davaları, Temyiz ve İstinaf İstemleri

Yıllar	İptal Davaları	Tam Yargı Davaları	Temyiz İstemleri	İstinaf İstemleri
2010	1	-	-	-
2012	2	-	-	-
2015	1	-	-	-
2017	2	-	-	-
2021	-	-	1	-
2022	1	-	-	-
2023	-	-	2	-
TOPLAM	7	0	3	0

İlk dava 2010 yılında iptal istemi ile açılmıştır (Danıştay 6. Daire, E. 2010/2807 ve K. 2014/3056). Açılan davaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde davaların proje kapsamında yatırım havzasının serbest bölge olarak ilan edildiği 2009 ve 2010 yılında serbest bölgenin sınırlarında yapılan değişiklik sonrasında açıldığı görülmektedir. 2012 yılında ise Bölgesel Çalışma Alanı ve Filyos Endüstri Bölgesi kurulmasına ilişkin verilen kararlara karşı iptal davaları açılmıştır (Danıştay 6. Daire, E. 2012/7445 ve K. 2017/11743; Danıştay 10. Daire, E. 2012/8481 ve K. 2015/5350). 2015 yılında açılan iptal davası, yeniden ilan edilen Filyos Endüstri Bölgesi kurulması kararına yönelik olmuştur (Danıştay 10. Daire, E. 2015/2735 ve K. 2020/6375). 2017 açılan iptal davalarından ilki 2016 tarihinde onaylanan Zonguldak-Bartın-Karabük Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı değişikliğinin endüstri bölgesi olarak planlanan bölümüne ilişkin olarak açılmıştır (Danıştay 6. Daire, E. 2017/691 ve K. 2021/10175). İkinci dava 2017 tarihinde onaylanan Zonguldak Bartın-Karabük Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı değişikliğinin serbest bölge olarak planlanan bölümünün iptaline yönelik açılmıştır (Danıştay 6. Daire, E. 2017/6600 ve K. 2021/10176). 2022'de açılan son iptal davası ise Filyos Endüstri Bölgesi Mevkiinde, Tosyalı Gübre Sanayi A.Ş. tarafından yapılması planlanan "Filyos Entegre Gübre Üretim Tesisi" projesine ilişkin verilen ÇED Olumlu kararına karşı açılmıştır (Zonguldak İdare Mahkemesi, E. 2022/749 ve K. 2023/487). 2021 ve 2023 yılında ise iptal davalarına ilişkin verilen red kararları sonrası davacılar tarafından temyize gidilmiştir (Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, E. 2021/1415 ve K. 2022/802; Danıştay 4. Daire, E. 2023/12024 ve K. 2023/5144; Danıştay 4. Daire, E. 2023/12014 ve K. 2023/5406).

2.3. Projeye İlişkin Dava Aktörleri

Projeye ilişkin açılan davalar aktörler merkezinde incelendiğinde, davacı, davalı ve davacı ve davalı yanında müdahil olarak kamusal ve sivil aktörlerin yanında özel sektörün de bir aktör olarak yer aldığı görülmektedir. Kamunun dışındaki aktörlerin dava aktörleri arasında yer alması proje sürecinde aktörlerin uzlaşmadığı konuların olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte bu durum aynı zamanda aktörler arasında var olan uyuşmazlıkları yargı yolu ile bir sonuca bağlamaya çalıştıklarını göstermektedir. Davalara konu olan bu uyuşmazlıklar, yargının da sürece dahil olmasını beraberinde getirmiştir.

Tablo 2. Filyos Vadisi Projesine İlişkin Dava Aktörleri

Aktörler	Davacı Aktörler	Davalı Aktörler	Davalı Yanında Müdahil Aktörler	Davacı Yanında Müdahil Aktörler
Kamusal Aktörler	0	13	0	0
Sivil Aktörler	32	0	0	0
Özel Sektör	0	0	4	0

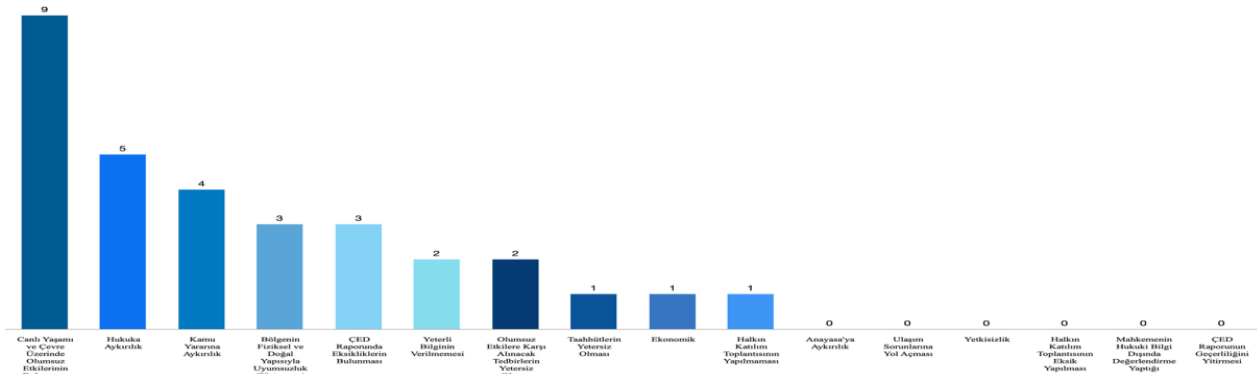
Filyos Vadisi Projesine ilişkin açılan davalarda davacı taraf, bütün davalarda sivil aktörlerden oluşmaktadır. Davacı tarafların tamamının kamunun dışında sivil aktörlerden oluşması, projeye ilişkin muhalefetin merkezi yönetimin hem hiyerarşisi içinde hem de dışındaki yönetimlerden değil projenin yapımında yetki ve sorumluluğu bulunmayan ancak projeye yönelik endişeler taşıyan aktörlerden oluştuğunu göstermektedir. Bu durumu birkaç açıdan değerlendirmek mümkündür. İlk olarak, projenin toplumda tam olarak kabul edilmediğini göstermektedir. Diğer bir ifade ile projenin toplumun belli bir kesimi için rahatsızlık oluşturduğunu söylemek mümkündür. İkinci olarak, proje sürecinde katılımcı mekanizmaların olmadığını, çok az olduğunu veya bunlara ilişkin bir algının olduğunu göstermektedir. Süreç içerisinde katılımcı mekanizmaların aktif olarak yeterince işletilmediğini veya süreçten soyutlandığını düşünen sivil aktörler, yargı yoluna giderek proje sürecine yargısal denetim aracılığıyla müdahil olduğunu göstermektedir.

Filyos Vadisi Projesine ilişkin açılan davalarda davalı tarafı kamusal aktörler oluşturmaktadır. Mega projelerin kamusal yatırımlar olması ve idarenin konusu olması, bu durumun en önemli nedenini oluşturmaktadır (Akyılmaz, Sezginer & Kaya, 2020: 15; Kaplan 2020: 2-3).

Filyos Vadisi Projesine ilişkin açılan davalarda davalı yanında yer alan müdahil aktörlerin ise tamamını özel sektör oluşturmaktadır. Mega projeler her ne kadar kamusal yatırımlar olsa da özel sektör ile işbirliği içinde süreci başlatılan, devam ettirilen ve tamamlanan projelerdir. Bu itibarla dava sürecinde davacı ve davalının yanında etkilenecek diğer bir önemli tarafı özel sektör oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile proje içerisinde yer alan özel sektör, kamunun proje sürecinde önemli bir ortağı olarak verilen kararlardan etkilenen önemli bir tarafı oluşturmaktadır.

2.4. Projeye Yönelik Dava Açılma Nedenleri

Filyos Vadisi Projesi, yer seçimi, canlılara, çevreye, kente ve yaşama etkileri, istihdam potansiyeli, ekonomik kalkınma, büyüme, hukuka ve kamu yararına uygunluk açısından farklı yönleriyle tartışılmakta ve davalara konu olmaktadır (Dağ ve Büyükpınar, 2024: 345- 346). Her bir dava, konu bağlamında farklılık içermekle birlikte gerekçeler bağlamında büyük ölçüde ortak noktalara sahiptir. Projenin bölge üzerinde sahip olduğu etki ve bu etkilere karşı var olan tepkiler, davalarda dava gerekçeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

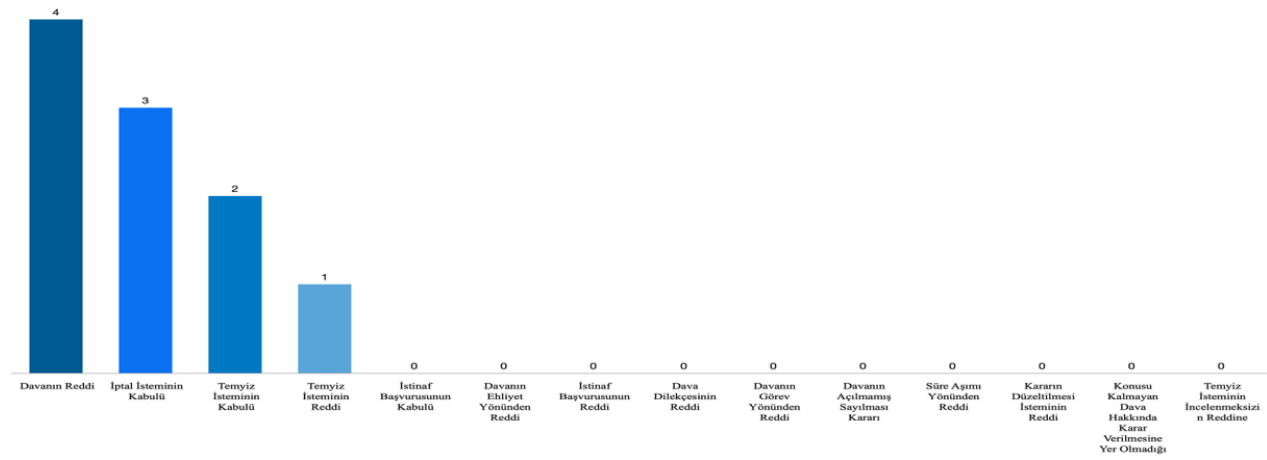
Şekil 3. Filyos Vadisi Projesine yönelik dava açılma nedenleri

Yukarıdaki şekilde Filyos Vadisi Projesine yönelik açılan davalarda davacıların projeye ilişkin alınan kararların iptali için sunduğu gerekçeler yer almaktadır. İncelenen davaların önemli bir kısmında yani 10 davadan 9'unda projenin canlı yaşamı ve çevre üzerinde yol açacağı olumsuz etkiler iptal istem gerekçelerinin başında gelmektedir. Bununla birlikte

davaların yarısında hukuka aykırılık, 4'ünde kamu yararına aykırılık, 3'ünde bölgenin fiziksel ve doğal yapısıyla uyumsuzluk ve ÇED raporunda eksiklerin bulunması, 2'sinde yeterli bilginin verilmemesi ve olumsuz etkilere karşı tedbirlerin yetersiz olması, 1'inde halkın katılım toplantısının yapılmaması, taahhütlerin yetersiz olması ve ekonomik nedenler projenin yargı sürecini başlatan gerekçeleri oluşturmaktadır. Bütün bu gerekçelerin projenin sahip olduğu geniş etki sahasıyla doğrudan ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Projenin hem bölgesel hem de ulusal düzeyde önemli etkilere sahip olması ve gelecekte de bu etkilere sahip olmaya devam edecek olması, bunlardan etkilenen veya menfaati ihlal edilen ve etkilenecek olan veya menfaati ihlal edilecek gerçek veya tüzel kişilerin farklı gerekçelerle projeyi yargıya taşıyarak denetlemelerini mümkün kılmaktadır. Yine aynı durum projenin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu da göstermektedir. Toplumda projeye yönelik var olan eleştiriler sadece hukuki boyutla sınırlı kalmayıp, çevresel, teknik, toplumsal ve ekonomik boyutlara sahiptir.

2.5. Projeye Yönelik Yargı Kararları

Proje sürecinde sürece dahil olan aktörler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar yargı yoluyla karara bağlanmaktadır. Yaklaşık 30 yıllık bir geçmişe sahip olan Filyos Vadisi Projesi, yukarıda da ifade edildiği üzere çeşitli gerekçelerle dava konusu olup yargıya taşınmıştır. Mahkemeler bu gerekçeleri dikkate alarak söz konusu işlemleri hukuka uygunluk açısından inceleyerek davanın reddine veya kabulüne ilişkin kararlar vermiştir.

Şekil 4. Filyos Vadisi Projesine Yönelik Yargı Kararları

Filyos Vadisi Projesine ilişkin incelenen 10 davanın (7'si iptal, 3'ü temyiz istemi) 4'ü iptal isteminin reddi ile, 3'ü iptal isteminin kabulü ile, 2'si temyiz isteminin kabulü ve 1'i temyiz isteminin reddi ile sonuçlanmıştır. İptal isteminin kabulü ile sonuçlanan davalardan ilkinde serbest bölge sınırları ile çevre düzeni planındaki sınırların uyuşmadığı gerekçe gösterilerek çevre düzeni planında değişikliğe karar verilmiştir. (Danıştay 6. Daire, E. 2010/2807 ve K. 2014/3056). Yine Filyos Endüstri Bölgesi kurulmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararının iptali, doğanın korunmasına yönelik gerekli önlemleri içeren bilimsel bir raporun hazırlanması ve bu rapora uygun olarak endüstri bölgesi ilan edilecek yerin belirlenmesi gerekliliği ile kabul edilmiş (Danıştay 10. Daire, E. 2012/8481 ve K. 2015/5350) ve 2012 yılında verilen Bölgesel Çalışma Alanı kararı iptal edilmiştir (Danıştay 6. Daire, E. 2012/7445 ve K. 2017/11743). İptal isteminin reddi ile sonuçlanan davalara örnek vermek gerekirse 2015 yılında yeniden ilan edilen Filyos Endüstri Bölgesi kurulması kararının iptaline ilişkin açılan dava verilebilir. 2020 yılında sonuçlanan dava, Bakanlıkça hazırlanan Fizibilite Raporu ve mahallinde yapılan keşif ve bilirkişi incelemesi sonucu düzenlenen bilirkişi raporunda yer verilen önlemlerin izlenmesi, değerlendirilmesi ve uygulanması yeterli görülerek iptal isteminin reddi ile sonuçlanmıştır (Danıştay 10. Daire, E. 2015/2735 ve K. 2020/6375). Yine 2017 yılında onaylanan Zonguldak Bartın-Karabük Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planının E28 ve F28 sayılı paftaların serbest bölge olarak planlanan bölümünün iptali için dava açılmıştır. 2021 yılında sonuçlanan dava hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesi ile reddedilmiştir (Danıştay 6. Daire E. 2017/6600 ve K. 2021/10176). Temyiz isteminin kabulü ile sonuçlanan davalarda ise Filyos Entegre Gübre Üretim Tesisi projesine ilişkin verilen ÇED Olumlu kararının iptaline ilişkin dava, davanın reddi ile sonuçlanmasının ardından temyize taşınmıştır. Mahkeme, mevcut bilirkişi raporunun hüküm vermeye elverişli nitelik ve yeterlilikte olmadığını gerekçe göstererek temyiz isteminin kabulüne karar vermiştir (Danıştay 4. Daire, E. 2023/12014 ve K. 2023/5406; Danıştay 4. Daire, E. 2023/12024 ve K. 2023/5144). Bütün bu kararlar, özellikle yürütmenin verdiği kararlar aleyhine verilenler, genel olarak yürütmenin özelde ise proje sürecinin yargı yoluyla denetimini göstermektedir.

Filyos Vadisi Projesi, günümüze kadarki gelişim süreci içerisinde birçok davanın konusu olmuştur. Projenin sınır ve içeriğine ilişkin olarak kararların sürekli değişmesi ve bu durumun yol açtığı belirsizlik (Danıştay 6. Daire, E. 2010/2807

ve K. 2014/3056), projenin farklı içeriklerle dava konusu olmasına yol açmıştır. Bu noktada yargı, proje sürecine dahil olan aktörler arasındaki uyumsuzlukları karara bağlama sorumluluğu ile proje sürecine dahil olmuştur. Bu süreçte yargı, yürütme ve yasamadan bağımsız bir kuvvet olarak, yürütmenin verdiği kararları hukuka uygunluk açısından denetleyerek yürütmenin verdiği kararlar lehinde veya aleyhinde kararlar vermiştir. Bu kararlar proje sürecini önemli ölçüde etkileyerek projenin sınırlarında, yatırım projelerinde ve çalışma alanlarında değişikliklere yol açmıştır.

Projeye yönelik açılan davalarda dikkat çeken bir kaç nokta bulunmaktadır. İlk olarak projenin hukuka aykırılık taşıdığı gerekçesi ile iptal davalarına konu olduğu görülmektedir. Bu yönde 7 iptal davası bulunmaktadır. Bununla birlikte projenin, kişisel hak ihlaline yol açmadığı ve bu itibarla da tam yargı davasına konu olmadığı görülmektedir. Diğer taraftan açılan 7 iptal davasının 3'ü için temyize gidilmiştir. Davayı temyize taşıyan taraflar ise yürütme aleyhine kararlarda bile tamamen sivil aktörlerden oluşan davacılarıdır. Bu noktada davalı tarafı oluşturan kamunun temyize gitmek yerine mahkeme kararları doğrultusunda yeni kararlar alarak süreci devam ettirdiğini söylemek mümkündür. Mahkeme kararları sonrası yeni kararlar alarak sürecin devam ettirilmesinde ise temyiz sürecinin uzun süreceğine yönelik endişelerin bulunması ve bu durumun proje sürecini uzatacak olma ihtimalinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Nitekim 2015 yılında Filyos Endüstri Bölgesi kurulmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararının iptalinin ardından davalı taraf olan idarenin temyize gitmek yerine aynı yıl yeni bir Filyos Endüstri Bölgesi kurulmasına ilişkin karar alması örnek olarak verilebilir.

Dava sürecine dahil olan aktörler incelediğinde davacı konumunda tamamen sivil aktörlerin bulunduğunu görülmektedir. Bu durumun en önemli sebebi olarak mega projelerin kamusal yatırımlar olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. İdarenin bütünlüğü ilkesinin de bir gereği olarak, sürecin idare eliyle yürütülüyor olması ve idarenin sorumluluğunda olması, koordinasyonlu ve birlik halinde hareket etmeyi zorunlu kılmaktadır. Aksi taktirde idarenin kendi içinde çatışma ve koordinasyonsuzluk olduğuna ilişkin bir algının ortaya çıkması, halkta idareye yönelik güven eksikliğine yol açabileceği gibi projenin yatırımcıları üzerinde olumsuz bir izlenim oluşturabilir ve idarenin bütünlüğünü korumasını da zorlaştırabilir. Bundan dolayı merkez hiyerarşisi içinde bulunan kurum ve kuruluşların projeyi yargıya taşınması mümkün gözükmemektedir. Diğer taraftan merkez hiyerarşisi dışında olan yerel yönetimlerin de kamusal bir aktör olarak dava sürecinde bulunmadığı görülmektedir. Bu durumun da iki nedeninin olması muhtemeldir. İlk olarak proje alanının bulunduğu Filyos Beldesinden sorumlu Filyos Belediyesi'nin yürütme ile aynı siyasi partiden olmasıdır. Bu durum projeye muhalefeti engellemektedir. İkinci olarak ise proje alanının Zonguldak ve Çaycuma Belediyelerinin mücavir alanlarının dışında bulunması ve görev alanına girmemesidir.

Sonuç ve Değerlendirme

Mega projelerin kamusal yatırımlar olması ve idarenin konusu olması, davalı tarafın kamusal bir aktör olmasını zorunlu kılmaktadır. Projeye ilişkin kararların alınmasından ve uygulanmasından yürütmenin sorumlu olması, projeye ilişkin açılan davalarda da hesap verme sorumluluğunu yürütmeye yüklemektedir. Projenin dava konusu olup yargıya taşınmasında birçok gerekçenin bulunduğu görülmektedir. Bunlar arasında özellikle bölgenin doğal kaynaklar ve ekolojik açıdan zengin olması ve özgün bir yapıya sahip olması öne çıkan gerekçeleri oluşturduğu görülmektedir. Filyos Vadisinin sanayi amaçlı kullanıma açılmasıyla birlikte tüm bu doğal yapının zarar göreceği ve bozulacağı ve bu durumun hukuka ve kamu yararına aykırılık teşkil ettiği iddiası, açılan davaların önemli bir kısmının açılış gerekçesini oluşturmaktadır. Projenin hem süreci hem de faaliyete geçmesi ile birlikte başta yatırım havzasının bulunduğu alan olmak üzere bölgenin tamamının doğal ve fiziksel yapısının önemli değişiklikler geçirmesine yol açacağı düşünüldüğünde, söz konusu değişikliklerin canlı yaşamı ve çevre üzerinde etkisinin olması da kaçınılmazdır. Dolayısıyla projeye ilişkin yürütme tarafından alınan her karar aynı zamanda projenin canlı yaşamı ve çevre üzerinde oluşturacağı etkilere yoğunlaşılmasını da beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan yürütme tarafından onaylanan ÇED raporlarında eksikliklerin olduğuna ve hukuka aykırılıkların olduğuna dair iddiaların da gerekçeler arasında bulunması önemli bir diğer noktayı oluşturmaktadır. Bu noktada 2023 yılında karara bağlanan iki temyiz istemleri sonucu yürütme tarafından verilen ÇED Olumlu kararının iptal edilmesi, proje sürecini etkileyen önemli yargı kararları arasında bulunmaktadır.

Sonuç olarak yargının proje sürecine dahil olmasının projeyi farklı bir yöne evrilterek, sürecin farklı görüş ve düşünceler temelinde yeniden şekillenmesine yol açtığı görülmektedir. Farklı görüş ve düşüncelerin bir arada bulunmasını ve ifadesini mümkün kılan mahkemeler, bütün bunlar çerçevesinde verdiği kararlar ile süreci iki açıdan etkilemektedir. İlk etki yürütmeye bakan yönünü oluşturmaktadır. Buna göre yürütme tarafından projenin gelişimine ilişkin atılan somut adımların yavaşlamasına yol açtığını söylemek mümkündür. Yürütme bu süreçte her ne kadar temel karar verici olsa da yargı kararları sonrası verdiği kararları mahkemenin kararları doğrultusunda değiştirmek ve hukuksal açıdan var olan eksiklikleri gidererek yeni kararlar almak durumunda kalmıştır. Tüm bunların zaman zaman alması, proje sürecinin öngörülen aksine yavaş ilerlemesine neden olmuştur. İkinci etki birinciyle bağlantılı olarak projeye bakan yönünü oluşturmaktadır. Buna göre yargı kararları, proje için başlangıçta öngörülen yapının değişimine yol açmıştır. Yürütmenin verdiği kararlar

aleyhine verilen kararlar neticesinde süreç yeni plan ve programlara göre şekillenmiştir. Bu durum kendisini çevre düzeni planında değişiklik, endüstri bölge kararının ve ÇED Olumlu kararının iptali şeklinde göstermiştir.

Kaynakça

- Akyılmaz, B., Sezginer, M., & Kaya, C. (2020). *Türk idari yargılama hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Altshuler, A. A., & Luberoff, D. (2004). *Mega-projects the changing politics of urban public investment*. Washington, D.C.: The Brookings Institution.
- Anayasa Mahkemesi, 4.06.2014 gün ve E.2013/82, K. 2014/100 sayılı kararı.
- Barak, A. (2006). *The judge in a democracy*. United Kingdom: Princeton University Press.
- Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı. (t.y.). *Filyos Vadisi Projesi*. [Çevrim-ici: <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/filyos-kitapcik-haritali.pdf>], Erişim tarihi: 01.12.2024.
- Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı. [BAKKA]. (2020). *Filyos lojistik merkezi araştırma ve ön fizibilite raporu*. Zonguldak: Kalkınma Ajansı Yayınları.
- Dağ, R., & Büyükpınar, R. (2024). Examination of the Filyos Valley Project from the governance approach. *Turkish Studies*, 25(2), 331-351.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, E. 2021/1415 ve K. 2022/802.
- Danıştay Kanunu. (1982). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı 17580). [Çevrim-ici: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2575&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>], Erişim tarihi: 16.07.2025.
- Danıştay 4. Daire, E. 2023/12014 ve K. 2023/5406.
- Danıştay 4. Daire, E. 2023/12024 ve K. 2023/5144.
- Danıştay 6. Daire, E. 2010/2807 ve K. 2014/3056.
- Danıştay 6. Daire, E. 2012/7445 ve K. 2017/11743.
- Danıştay 6. Daire, E. 2017/6600 ve K. 2021/10176.
- Danıştay 6. Daire, E. 2017/691 ve K. 2021/10175.
- Danıştay 10. Daire, E. 2012/8481 ve K. 2015/5350.
- Danıştay 10. Daire, E. 2015/2735 ve K. 2020/6375.
- Ekins, R. (2024). *Human rights and the rule of law*. London: Policy Exchange.
- Erdoğan, M. (2020). *Hukukun üstünlüğü elkitabı*. Ankara: Özgürlük Araştırmaları Derneği.
- Filyos Vadisi. (2019). *Proje hakkında*. [Çevrim-ici: <https://www.filyosvadisi.com/proje-hakkinda>], Erişim tarihi: 04.12.2024.
- Flyvbjerg, B. (2017). Introduction: The iron law of megaproject management. In B. Flyvbjerg (Eds.), *The Oxford handbook of megaproject management* (pp. 1–18). UK: Oxford University Press,
- Flyvbjerg, B., & Ehrenfeucht, R. (2004). Megaprojects and risk: A conversation with Bent Flyvbjerg. *Critical Planning*, 11, 51-63.
- Flyvbjerg, B., Bruzelius, N., & Rothengatter, W. (2003). *Megaprojects and risk: An anatomy of ambition*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Giritli, İ., Bilgen, P., & Akgüner, T. (2001). *İdare Hukuku*. İstanbul: DER Yayınları.
- Gözler, K., & Kaplan, G. (2021). *İdare hukuku dersleri*. Bursa: Ekin Basın Yayın.
- Gözübüyük, Ş. (1995). *Yönetim hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi
- İdari Yargılama Usulü Kanunu. (1982). *Resmî Gazete* (Sayı 17580). [Çevrim-ici: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2577&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>], Erişim Tarihi: 30.11.2024.

- Kamulaştırma Kanunu. (1983). *Resmî Gazete* (Sayı 18215). [Çevrim-içi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2942.pdf>], Erişim Tarihi: 30.11.2024.
- Kaplan, G. (2016). *İdari yargılama hukuku*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Kaplan, G. (2020). *İdari yargılama hukuku*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Karayaşın, Y. (1992). Hukukun Üstünlüğü (Kavram-Bazı Problemler). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47(03), 193-214.
- Kavanagh, A. (2016). The Constitutional separation of powers. In D. Dyzenhaus, M. Thorburn (Ed.), *Philosophical Foundations of Constitutional Law* (pp. 221- 239). United Kingdom: Oxford University Press.
- Muaj, F., & Gruda, P. (2016). Judicial control of administrative activity and advantages of reorganization of the juridical system in the Republic of Kosovo. *Academicus International Scientific Journal*, (13), 66-88.
- Nacak, O. (2015). *Yeni kamu yönetimi ve Türkiye’de kamu politikalarının oluşturulması: Aktörler temelli bir analiz*. Doktora tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Nohutçu, A., & Ziyrek, A. (2021). Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yargı. E. Akman (Ed.), *Farklı boyutlarıyla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi* içinde (s. 101-135). Ankara: Nobel Yayınları.
- Özkan, G. (1995). *Hukuk devleti ve yargı denetimi*. Ankara: Master Basım.
- Schmitt, C. (2008). Liberal hukuk devletinin ilkeleri ve hukuk devletinde kanun kavramı. A. Çoban, B. Canatan & A. Küçük (Ed.), *Hukuk devleti hukukî bir ilke siyasî bir ideal* içinde (s. 119-145). Ankara: Adres Yayınları.
- Sigh, B., & Sharma, M. (2021). *Public policy making & policy analysis*. Paper I-IV, 405, Directorate of Distance Education, University of Jammu.
- Snyman, C.R. (2008) *Criminal law*. Durban: Lexis Nexis.
- Soysal, M. (1986). *100 soruda anayasanın anlamı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2024). *2024 yılı yatırım programı*. [Çevrim-içi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/01/2024-Yili-Yatirim-Programi-26012024.pdf>], Erişim tarihi: 24.12.2024.
- Ünlüçay, M. (2004). İdarenin yargısal denetimi ve hukukun üstünlüğü. *Danıştay Dergisi*, 107, 1-7.
- U.S. Department of Transportation Federal Highway Administration (2023). Major projects. [Çevrim-içi: <https://www.fhwa.dot.gov/majorprojects/>], Erişim tarihi: 25.12.2024.
- Zhai, L., Xin, Y., & Cheng, C. (2009). Understanding the value of project management from a stakeholder's perspective: Case study of mega-project management. *Project Management Journal*, 40(1), 99-109.
- Zonguldak İdare Mahkemesi, E. 2022/749 ve K. 2023/487.
- 1982 Anayasası. (1982). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı 17863). [Çevrim-içi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>], Erişim tarihi: 15.12.2024.

Extended Abstract

Aim and Scope

The aim of this study is to reveal the role of independent judiciary in the project processes of mega projects. In this context, the existence of an independent judiciary, which is an important requirement of the rule of law, constitutes the focal point of the study. Thus, the process of resolving disputes that arise during the project processes of mega projects will be examined in the center of the lawsuits filed against the project, the actors in the lawsuits, the reasons for filing the lawsuits and the judicial decisions.

Methods

In the study, document review technique was used as the data collection technique. In addition, court decisions were accessed using the database called Sinerji Software. The data obtained within this scope were subjected to content analysis with MAXQDA 24, a qualitative data analysis program. While the universe of the study consists of mega projects, the sample consists of the Filyos Valley Project, which is currently under construction in Turkey.

Findings

The project has been subject to cancellation lawsuits on the grounds that it is unlawful. There are 7 annulment cases. However, it is seen that the project does not cause a violation of personal rights and therefore is not subject to a full jurisdiction case. Three of the seven annulment cases have been appealed. The parties appealing the case are plaintiffs who are entirely civilian actors, even in decisions against the executive. It is possible to say that the public, which constitutes the defendant party, continues the process by making new decisions in line with the court decisions instead of appealing. When the actors involved in the litigation process are examined, it is seen that the plaintiffs are entirely civilian actors. Unlike the plaintiff, the defendant party consists entirely of public actors. All of the intervening actors on the side of the defendant in the lawsuits filed regarding the Filyos Valley Project are the private sector. The Filyos Valley Project is being discussed and litigated in different aspects in terms of location selection, its effects on living beings, the environment, the city and life, employment potential, economic development, growth, compliance with the law and public interest (Dağ and Büyükpınar, 2024: 345- 346). Of the 10 cases examined regarding the Filyos Valley Project (7 were annulment, 3 were appeal requests), 4 resulted in rejection of the annulment request, 3 resulted in acceptance of the annulment request, 2 resulted in acceptance of the appeal request and 1 resulted in rejection of the appeal request.

Conclusion

The Filyos Valley Project has been the subject of many lawsuits throughout its development process to date. In this process, the judiciary, as a power independent of the executive and legislative branches, reviewed the decisions of the executive in terms of legality and gave decisions in favor of or against the decisions made by the executive. These decisions significantly affected the project process and led to changes in the project boundaries, investment projects and work areas. Judicial decisions have led to changes in the structure initially envisaged for the project. As a result of the decisions taken against the decisions made by the executive, the process was shaped according to new plans and programs. This situation manifested itself in the form of changes in the environmental plan, the cancellation of the industrial zone decision and the EIA positive decision.